

ОСОБЛИВОСТІ КОНТИНУУМУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ-ДЕЗАДАПТАЦІЇ У ПРЕДСТАВНИКІВ МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР ПІДЛІТКОВО-ЮНАЦЬКОГО ВІКУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ

Маркова Маріанна Владиславівна¹, Челахова Анастасія Степанівна²

¹ Доктор медичних наук, професор, професор кафедри сексології, медичної психології, медичної і психологічної реабілітації Харківської медичної академії післядипломної освіти, м. Харків (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0726-4925>

² Психолог Медичного і психологічного центру «Айва» (м. Київ), здобувач кафедри сексології, медичної психології, медичної і психологічної реабілітації Харківської медичної академії післядипломної освіти, м. Харків (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0850-6447>

UDC: 519.9

АНОТАЦІЯ

В статті з позицій теоретико-методологічного аналізу встановлено, що в ситуації соціальних перетворень, притаманних сучасному суспільству та тенденціям самопрезентації найуразливішою виявляється особа підліткового віку. Навіть цілком благополучні, на перший погляд, сучасні підлітки відчувають страх перед майбутнім, побоюються ставати дорослими, хворобливо переживають зраду, самотність; покладаються переважно на себе і почасти – на батьків, не довіряючи політичним лідерам; мають власну думку стосовно перебудови суспільства; відстоюють право на ранню самостійність; усвідомлюють своє безправне становище в суспільстві.

Однак, зрозуміло, що серед загальної кількості проблемних питань, що розкривають сутність даного явища та потребують дослідження, існують ті, що належать до сфери компетенції медичної психології. Представлено новий підхід до вирішення питання континуального аналізу предикації соціально-психологічної адаптації-дезадаптації, обумовленого ступенем зануреності в субкультури, психогенези патологічної захопленості предметом субкультури, та визначення чинників її усталеності та психодинаміки та характерологічної обумовленості.

Address for correspondence, e-mail : editpsychas@gmail.com
Copyright: © Marianna Markova, Anastasia Chelakhova

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

В статті представлено результати емпіричного дослідження з моделювання предикторів континууму соціально-психологічної адаптації-деадаптації (СПА-Д) підлітків, зокрема на рівні встановлення ефекту та предикації СПА-Д.

Таким чином, отримані результати моделювання ефектації-предикації континууму СПА-Д осіб підлітково-юнацького віку, обумовленої зануренням в субкультурний простір, дозволила встановити 6 моделей по дослідницьким групам, загальну модель по вибірці та визначити в кожній найбільше вагомий та незначущий чинники.

Для моделі континууму СПА-Д підлітків з основної групи дезадаптованих екстремалів найбільше значення в моделі відіграє батькова ворожість, найменше – астенія.

Для моделі континууму СПА-Д підлітків-екстремалів з основної групи переважає за значенням схильність до агресії та насилля, натомість батькова непослідовність має найменш значення.

Для моделі континууму СПА-Д дезадаптованих підлітків з групи порівняння найбільшу важливість становить схильність до самопошкоджувальної та саморуйнівної поведінки, натомість материнський позитивний інтерес є найменш значущим.

Для моделі континууму СПА-Д підлітків основної групи адаптованих геймерів найбільшого значення набуває показник домінування, найменшого – батьківське прийняття.

Для моделі континууму СПА-Д підлітків групи порівняння адаптованих геймерів найбільше значення має самосприйняття, найменше – батькова ворожість.

Для моделі континууму СПА-Д по загальній вибірці найбільшої ваги набуває астенія, найменшої – вольовий контроль емоційних реакцій.

Отримані результати розкривають перспективи визначення мішеней психокорекційної роботи для психологів щодо оптимізації чинників соціально-психологічної дезадаптації та субкультурної соціалізації підлітків.

Ключові слова: континуум соціально-психологічної адаптації-деадаптації, дитячо-батьківські відносини, ступінь зануреності в субкультуру.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Трансформація сучасного українського суспільства, що здійснюється в результаті зовнішніх (гібридна агресія) та внутрішніх чинників, супроводжується соціальними та фінансовими катаклізмами, які обумовлюють, в то-

му числі, обмеження можливостей успішної соціалізації особистості, ускладненням умов для її самореалізації, зниженням рівня загальної психічної компетентності, призводить до виникнення та поширення випадків прояву девіантної поведінки, особливо серед осіб підлітково-юнацького віку.

У ситуації соціальних перетворень

найуразливішим виявляється підліток. Навіть цілком благополучні, на перший погляд, сучасні діти відчувають страх перед майбутнім, побоюються ставати дорослими, хворобливо переживають зраду, самотність; покладаються переважно на себе і почасти – на батьків, не довіряючи політичним лідерам; мають власну думку стосовно перебудови суспільства; відстоюють право на ранню самостійність; усвідомлюють своє безправне становище в суспільстві. Образи та моральні цінності літературних героїв, історичних постатей, як ідеал для наслідування, зведені в нинішньому дитячому сприйнятті нанівець (Aleksyeyeva, 2018).

Такі умови призводять до того, що частина підлітків знаходять джерело психологічного ресурсу для пом'якшення процесу дорослішання та інклюзії у доросле соціальне життя через приєднання до об'єднань за ознакою молодіжної субкультури. Під молодіжною субкультурою Т. В. Алексєєва, В.Є. Луньов (2018) розуміють сукупність естетичних, політичних та інших ціннісних орієнтацій, символіку, моделі поведінки, життєвий стиль і зовнішню атрибутику якої-небудь групи молоді, що представляє собою самостійне цілісне утворення в рамках загальної культури нації (Aleksyeyeva, 2018).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор

В цілому, субкультура, будучи об'єк-

том ідентифікації людини, є одним із способів її відокремлення в суспільстві, тобто стає одним із ступенів автономізації особистості, що і визначає її вплив на самосвідомість особистості, її самоповагу і самоприйняття (Nwalozie, 2015; King, 2018; Dekel, 2017; Hodgkinson, 2016; Ulusoy, 2016; Hollingworth, 2015; Naterer, 2015; Woodman, 2013).

Молодіжна субкультура не завжди антагоністична стосовно до інших форм культури, вона може включати в себе багато загальнокультурних елементів, створюючи їх оригінальні комбінації і доповнюючи матеріальними артефактами і духовними складовими. Отже, зрозуміло, що фактор приналежності до субкультури може нести як позитивний, так і негативний вплив на стан психологічної адаптації підлітка.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття

Не дивлячись на велике розповсюдження та різноманіття молодіжних субкультур та течій на теренах нашої держави, на теперішній час проблеми, пов'язані з цим явищем, вивчаються переважно у педагогічній або соціальній площині. Однак, зрозуміло, що серед загальної кількості проблемних питань, що розкривають сутність даного явища та потребують дослідження, існують ті, що належать до сфери компетенції медичної психології. Невирішеним лишається питання континуаль-

ного аналізу предикації соціально-психологічної адаптації-дезадаптації, обумовленого ступенем зануреності в субкультури, психогенези патологічної захопленості предметом субкультури, та визначення чинників її усталеності та психодинаміки та характерологічної обумовленості.

Формулювання мети або цілей статті

Мета дослідження полягала у моделюванні предикторів континууму соціально-психологічної адаптації-дезадаптації (СПА-Д) підлітків, зокрема на рівні встановлення ефекту та предикації СПА-Д.

Наукове обґрунтування методології проведеного дослідження. Контингент і методи дослідження

Для досягнення поставленої мети на базі медичного і психологічного центру «Айва» (м. Київ), медичного центру психотерапії, психіатрії і практичної психології «Софія» (м. Київ) та ін., протягом 2015–2018 рр. було обстежено 143 особи підлітково-юнацького віку. Серед них 93 респонденти – представники молодіжних субкультур (вони склали основну групу дослідження, ОГ), а 50 звичайних підлітків були залучені як група порівняння (ГП).

Вважаючи сучасні тенденції щодо розповсюдженості молодіжних субкультур, в дослідження були включені представники двох течій, найбільш представлених у юнацькому

середовищі:

- 45 осіб – так звані екстремали (прихильники пошуку нових фізичних відчуттів, заснованих на руховій активності – руфери, ролери, скейтери);

- 48 осіб – так звані геймери (прибічниками віртуального простору, які реалізують себе в галузі комп'ютерних технологій, переважно в он-лайн іграх).

Психодіагностичне дослідження включало використання такого психодіагностичного інструментарію:

- для визначення базового показника – рівня соціально-психологічної адаптації (СПА) – Методику діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса, Р. Даймон (за Д. І. Райгородським) (Rajgorodskii, 1999);

- для діагностики ступеню зануреності в субкультуру – COMP-UDIT (з батареї AUDIT-подібних тестів, розроблених під керівництвом І.В.Лінського (Ly'nsky'j, My'nko, Artemchuk, 2009) та авторський тест для виявлення розладів, пов'язаних з захопленістю екстремальними видами рухової активності, для непрофесіоналів EXTRIM-UDIT;

- для розуміння психогенезу патологічної захопленості предметом субкультури, застосовували тест на визначення рівню навіюваності О. П. Єлісеєва (1994) (Ely'seev, 1994);

- для діагностики стану психоемоційної сфери – Клінічний опитувальник невротичних станів К.К.Яхіна – Д.М.Менделевича (Mendelevy'ch, 1998);

– для аналізу персонологічних властивостей – «Методику аутоідентифікації акцентуацій характеру» Е. Ейдемільера (Makeeva, 2008);

– поведінкові патерни діагностовано із застосуванням «Методики оцінки схильності до відхиленої поведінки» А. Н. Орла (за Н. П.Фетискиним, В. В. Козловим, Г. М. Мануйловим, 2002) (Fety'sky'n, Kozlov, Manujlov, 2002) та «Методики дослідження схильності до віктимної поведінки» О.О. Андроннікової (2005) (Andronny'kova, 2005).

– для дихотомічної діагностики стану дитяче-батьківських стосунків – «Методику діагностики батьківського ставлення» А. Я. Варги, В. В. Століна (2001), а також опитувальник «Оцінка підлітками поведінки і ставлення до них батьків» (Е. Schaefer (ADOR – ППБ – підлітки про батьків), в модифікації З. Матейчик і П.Ржичан та адаптації Л. І. Вассермана, І. А. Горькової, Е. Е. Роміциної, Т.

В. Нещерет) (Rajgorodskii, 1999).

Для розв'язання дослідницьких завдань та забезпечення достовірності основних положень та висновків використано математично-статистичні методи з використанням STATISTICA (SPSS-22).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів

За результатами дослідження рівню СПА, представники ОГ і ГП були розподілені на підгрупи (рис. 1).

Серед представників субкультур, у 61 особи (65,6% вибірки) показники СПА виявились зниженими, що трактувалось нами як прояви соціально-психологічної дезадаптації. Інші 32 підлітки (34,4% від ОГ) були соціально-психологічні адаптованими. Відповідно, даний контингент був розділений на дві гру-

Рис. 1. Загальний розподіл обстежених на групи дослідження

пи: ОГД – 61 особа з проявами соціально-психологічної дезадаптації, та ОГА – 32 соціально-психологічно адаптованих респондентів.

Серед обстежених ГП за таким же алгоритмом було виділено дві групи: ГПД – 29 осіб (58,0%) з проявами соціально-психологічної дезадаптації та ГПА – 21 соціально-адаптованих звичайних підлітків (42,0%).

Використовуючи методи автоматизованого лінійного моделювання, зокрема симплексний метод, визначено емпіричні моделі ефектації та предикації соціально-психологічної адаптації / дезадаптації (СПА/Д) підлітків та юнаків, у відповідності до особливостей соціалізації.

Моделювання передбачало врахування таких вихідних положень як: спрямований перебір основних варіацій шляхом побудови базисних рішень, на яких монотонно убиває лінійний функціонал, до ситуації, коли виконуються необхідні умови локальної оптимальності. У такий спосіб було визначено модель «ефекту» соціально-психологічної дезадаптації підлітків та модель її предикації.

За логікою та дизайном дослідження визначено зазначені моделі для 6 груп досліджуваних.

Так, щодо **ефекту** СПА-Д в групі ОГД-Е (n=31) на рівні точності моделювання 91,1 % визначено наступні компоненти моделі (рис. 2). Можна констатувати, найбільше суттєвий вплив (ефект) рівня СПА на показники самоприйняття. У стосунках з батьками спо-

стерігається вплив на посилення батьківського позитивного інтересу. Разом з тим, важливою стає тенденція зниження симбіотичних стосунків та моделі авторитарної гіперсоціалізації підлітків, що може свідчити на користь нашого припущення про те, що окремі моделі високої адаптованості підлітків є наслідком батьківського впливу. Така модель частково відповідає і патернам дезадаптації, що може свідчити про її дуальний зміст. Тобто сама форма відносин, а не їхня якість визначає ефективність СПА/Д.

Встановлено, що дезадаптивним моделям відповідають такі ефекти як тенденція до домінування, як патерн адаптації. В меншій мірі встановлено вплив показників СПА-континуум адаптації на невротичну депресію у підлітків, вегетативні порушення. Можемо констатувати, що по мірі посилення СПА-континуум дезадаптації підвищується вразливість підлітків до материнської ворожості та

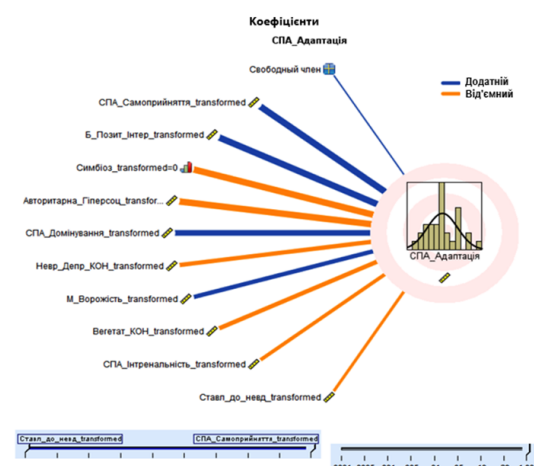

Рис. 2. Модель ефекту та предикації континууму СПА-Д підлітків з ОГД-Е

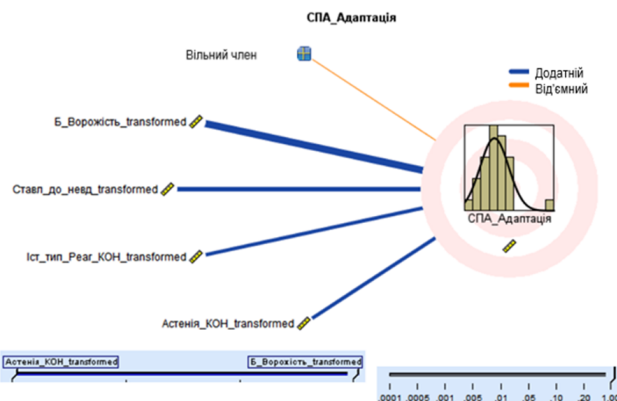

Рис. 3. Модель ефекту та предикації континууму СПА-Д підлітків з ОГД-Г

сприйняття матері як ворожої фігури та знижується уявлення щодо критичного ставлення до невдач з боку батьків. Встановлено наявність вільного члена, проте його вага є незначною.

Важливі результати отримано також щодо моделювання предикторів СПА/Д підлітків.

По групі дезадаптованих геймерів маємо цікаві тенденції посилення батькової ворожості (вразливість до сприйняття батька як ворожого), що за логікою прямо пропорційного зв'язку передбачає також твердження, що по мірі збільшення уявлення про ворожість батька посилюються тенденції до дезадаптації. Ворожість батька в цій моделі відіграє найбільшу роль.

Відповідна тенденція спостерігається також у зв'язку з надмірно критичним ставленням до невдач дитини з боку батьків.

Дезадаптованість посилюється по мірі зростання істеричних реакцій в групі гейме-

рів; на нашу думку, це може виявлятися в певній іпохондризації та не контрольованості афектів. Така думка може бути також пояснена тенденцією до астенії, яка виявлена згідно емпіричної моделі. Встановлено наявність вільного члена, проте його вага є незначною.

Щодо підлітків з ГПД, маємо таку мо-

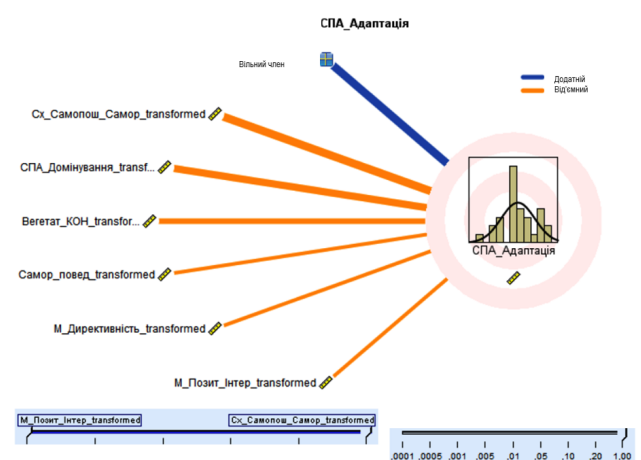

Рис. 4. Модель ефекту та предикації континууму СПА-Д підлітків ГПД

дель (рис. 4).

Аналізуючи отриману модель слід зазначити, що вона представлена переважанням тенденції до зворотнього впливу СПА-континуум адаптації на такі показники, як схильність до самопошкоджувальної та саморуйнівної поведінки, домінування, як показників дезадаптації, вегетативних порушень, саморуйнівної поведінки, вразливості щодо директивності матері, та її позитивного інтересу. Виникає питання про певну зовнішню детермінацію соціально-психологічної дезадаптації підлітків, а саме таку, що не увійшла в предметне та категоріальне поле нашого дослід-

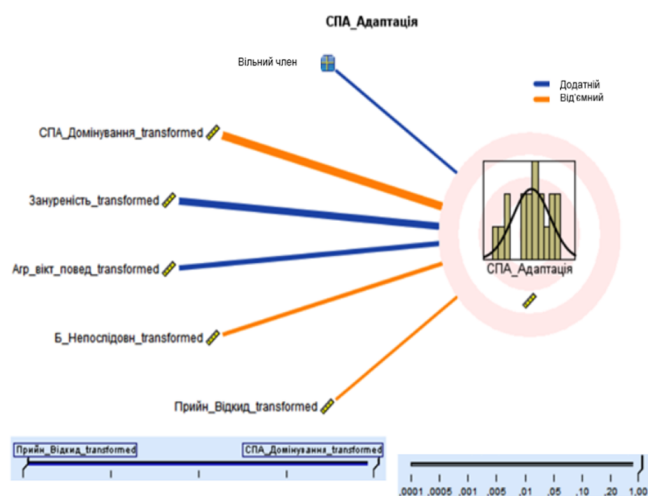

Рис. 5. Модель ефекту та предикації СПА-континуум дезадаптації підлітків ОГА-Е

дження. Про такий висновок можна стверджувати з урахуванням наявності в моделі вільного члена, який за вагою є найбільше значущим, проте не визначеним. Зазначене відкриває перспективи подальшого наукового пошуку.

Отримана модель дезадаптації групи ОГА-Е ($n=14$) має точність 81,1 % (рис. 5).

Аналізуючи позитивні кореляції, можна надійти висновку про специфічні патерни адаптації екстремалів, зокрема, за рахунок посилення схильності до агресії та насильства і навіюваності. Таким чином, усталена модель СПА особистості виключно в межах позитивних чи соціально прийнятих характеристиках потребує перегляду. В моделі є третій вільний член, наявність якого посилює нашу впевненість пропонуваному підході.

Разом з тим, отримані результати свідчать про те, що по мірі збільшення показника СПА знижуються тенденції до вегететизації

переживань підлітків, а також знижується їх чутливість до сприйняття матері як директивної фігури та батькової непослідовності.

Достатньо цікавими є показники, отримані по групі ОГА-Г ($n=18$) з точністю моделі 68,2 % (рис. 6).

Можна надійти висновку про те, що

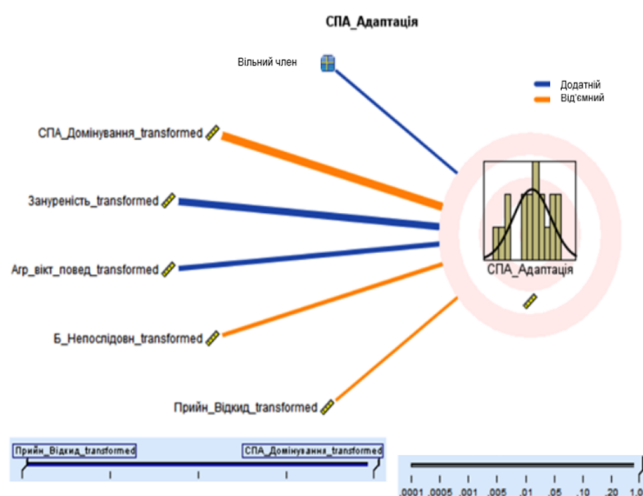

Рис. 6. Модель ефекту та предикації континууму СПА-Д підлітків ОГА-Г

адаптованість геймерів забезпечується їх здатністю до занурення в субкультурний простір, а також зниженням тенденції до домінування в повсякденному житті. Проте зазначена модель соціалізації посилює тенденції до агресивної віктимної поведінки, що може виступати тривожним фактором соціалізації, на який треба звертати увагу фахівців з психологічної практики. Відповідно, по мірі посилення СПА-континуум адаптації знижується чутливість та вразливість до батькової непослідовності. Разом з тим соціально-психологічна адаптованість геймерів стає чинником, який може по-

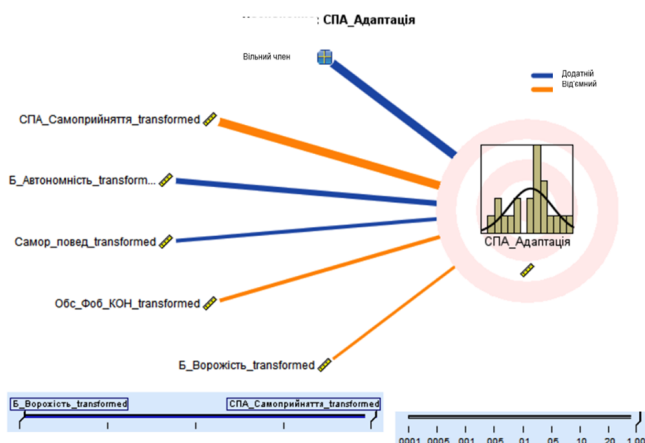

Рис. 7. Модель ефекту та предикації континууму СПА-Д підлітків ГПА

силювати батьківське ставлення відкидання. Таким чином ми можемо пояснити, що нездатність батьків до сепарації з підлітками стає поштовхом для їх подальшої дезадаптації.

Щодо групи порівняння адаптованих підлітків ГПА (n=21), визначено такі особливості афектації та предикації континууму

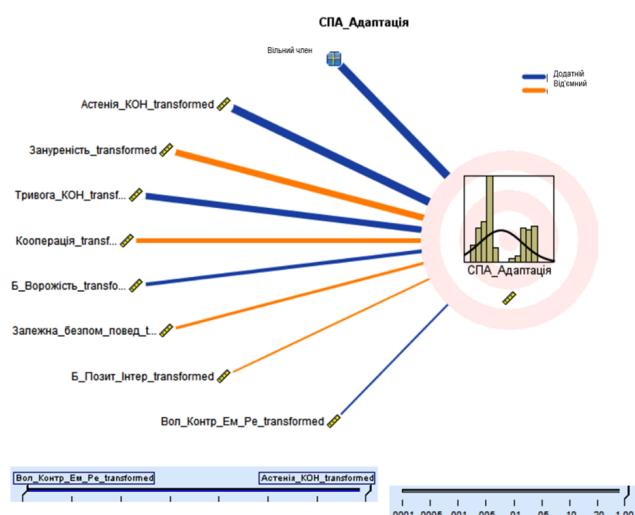

Рис. 8. Модель ефекту та предикації континууму СПА-Д підлітків (загальна тенденція по вибірці)

СПА-Д на рівні точності моделі 71,7 % (рис. 7).

Слід вказати про вплив на явище СПА-Д певного вільного члена, значення якого є найпотужнішим для моделі, проте, його визначення не увійшло в простір змінних дослідження.

Встановлено, що СПА геймерів знижує показник самосприйняття, ця теза є достатньо цікавою з огляду на усталені теоретичні погляди щодо цього питання. По мірі зростання адаптованості, знижується obsесивно-фобічні порушення та чутливість до батькової ворожості. Посилюється сприйняття батька як автономної фігури разом із тенденцією до саморуйнівної поведінки.

Узагальнюючи результати моделювання, побудовано модель ефектації та предикації континууму СПА-Д осіб підлітково-юнацького віку (рис. 8).

Отримана модель характеризується точністю на рівні 92,6 %. Визначимо основні тенденції, які через різноманітність дослідницьких груп можуть частково відображати загальні тенденції в суспільстві, та в певній мірі популяційні. З нашої точки зору, такі тенденції засвідчують зміни в суспільстві та потребу в переосмисленні певних парадигм оцінки феноменології соціально-психологічної адаптації молоді.

Так, з отриманої моделі можна встановити, що ефектно-предикаторним чинником адаптації виступає астенія та тривога, що, в цілому, може пояснюватися віковими особли-

востями підлітків. Астенія в такому контексті виступає статичною, а тривога – динамічної ознакою процесу адаптації.

По мірі посилення показників адаптації знижуються потреба в зануреності до субкультурного простору, так само як і потреба батьків у кооперації з дитиною (адаптованим більше довіряють). Зменшується показник залежної безпомічної поведінки та чутливість до батькового позитивного інтересу.

СПА-континуум адаптації підлітків виступає важливим ефектором вольового контролю емоційних реакцій.

В отриманій моделі є місце вільному члену, роль якого є достатньо вагомою, що засвідчує про невичерпаність дослідження на загальній вибірці та акцентує увагу на перспективах.

Висновки з даного дослідження; перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Таким чином, отримані результати моделювання ефектації-предикації континууму СПА-Д осіб підлітково-юнацького віку, обумовленої зануренням в субкультурний простір, дозволила встановити 6 моделей по дослідницьким групам, загальну модель по вибірці та визначити в кожній найбільше вагомий та незначущий чинники.

Для моделі континууму СПА-Д підлітків основної групи дезадаптованих геймерів найбільше вагомим чинником є самоприйняття. Найменше значущим – батьківське став-

лення до невдач дитини.

Для моделі континууму СПА-Д підлітків з основної групи дезадаптованих екстремалів найбільше значення в моделі відіграє батькова ворожість, найменше – астенія.

Для моделі континууму СПА-Д підлітків-екстремалів з основної групи переважає за значенням схильність до агресії та насилля, натомість батькова непослідовність має найсуттєвіше значення.

Для моделі континууму СПА-Д дезадаптованих підлітків з групи порівняння найбільшу важливість становить схильність до самопошкоджувальної та саморуйнівної поведінки, натомість материнський позитивний інтерес є найменше значущим.

Для моделі континууму СПА-Д підлітків основної групи адаптованих геймерів найбільшого значення набуває показник домінування, найменшого – батьківське прийняття.

Для моделі континууму СПА-Д підлітків групи порівняння адаптованих геймерів найбільше значення має самосприйняття, найменше – батькова ворожість.

Для моделі континууму СПА-Д по загальній вибірці найбільшої ваги набуває астенія, найменшої – вольовий контроль емоційних реакцій.

Отримані результати розкривають **перспективи подальших досліджень**, зокрема у визначенні додаткових змінних континууму СПА-Д, представлених в моделях вільними членами.

Отримані результати розкривають перспективи визначення мішеней психокорекційної роботи для психологів щодо оптимізації чинників соціально-психологічної дезадаптації та субкультурної соціалізації підлітків.

References:

- Aleksyeyeva, T. V., Lunov, V. Ye. (2018). *Molodizhni subkul'tury': rozbizhnosti u svitoglyadi i sposobi zhy'ttya* [Youth subcultures: differences in the outlook and lifestyle] / V kn.: Deviantologiya: u 2-x ch.: navchal'ny'j posibny'k dlya stud. vy'shh. zakl. osvity'. Ch. 1. 674 s. Ky'yiv: TOV «Planer». [in Ukrainian].
- Nwalozie, C. J. (2015). Rethinking Subculture and Subcultural Theory in the Study of Youth Crime – A Theoretical Discourse. *Journal of Theoretical and Philosophical Criminology*. Vol. 7 (1). P. 1-16.
- King, A., Smith, D. (2018). The Jack Wills crowd: towards a sociology of an elite subculture. *Br J Sociol. Mar*; vol. 69 (1). P. 44-66. doi: 10.1111/1468-4446.12254. Epub 2017 May 16.
- Dekel, O., Dempsey, L., Moorlock, E. (2017). Youth Subcultural Theory: Making Space for a New Perspective (chapter 16) / *Young Consumer Behaviour: A Research Companion*; Ed. By A. Gbadamosi. 19 p. London.
- Hodkinson, P. (2016). Youth cultures and the rest of life: subcultures, post-subcultures and beyond. *Journal of Youth Studies*. Vol. 19 (5). P. 629-645.
- Ulusoy E., Firat, A. F. (2016). Toward a theory of subcultural mosaic: Fragmentation into and within subcultures. *Journal of Consumer Culture*. Vol. 0(0). P. 1-22.
- Hollingworth, S. (2015). Performances of social class, race and gender through youth subculture: Putting structure back in to youth subcultural studies. *Journal Of Youth Studies*. Vol. 18(10). P. 1237-1256. doi:10.1080/13676261.2015.1039968
- Naterer, A. (2015). Violence and the code of the street: a study of social dynamics among street children in Makeevka, East Ukraine. *J Interpers Violence*. May; vol. 30 (8). P. 1387-1402. doi: 10.1177/0886260514540323. Epub 2014 Jun 26.
- Woodman, D. (2013). Researching 'Ordinary' Young People in a Changing World: The Sociology of Generations and the 'Missing Middle' in Youth Research. *Sociological Research Online*. Vol. 18 (1). P. 7.
- Rajgorodskii, D.Ya.(Ed.). (1999). *Prakty'cheskaya psy'xody'agnosty'ka (metody'ky' y' testy)* [Practical psychodiagnostics (techniques and tests)]. Samara: Y'zdatel'sky'j Dom «Baxrax». 672 s. [in Russian]
- Ly'nsky'j, Y'. V., My'nko, A. Y'., Artemchuk, A. F. (2009). *Metod kompleksnoj ocenky' addy'kty'vnogo statusa y'ndy'vy'da y' populyacy'y' s pomoshh'yu sy'stemy AUDIT-podobnykh testov* [Method of complex assessment of addictive status of an individual and a population using the system of AUDIT-like tests] *Visny'k psy'xiatriyi ta psy'xofarmakoterapiyi*. # 2 (16). S. 56–70. [in Russian]
- Ely'seev, O.P. (1994). *Konstrukty'vnaya ty'pologiya y' psy'xody'agnosty'ka ly'chnosti'* [Constructive typology and psychodiagnostics of the person]. Pskov. S. 72 - 75. [in Russian]
- Mendelevy'c,h V. D. (1998). *Kly'ny'cheskaya y' medy'cy'nskaya psy'xologiya: Prakty'cheskoe rukovodstvo* [Clinical and Medical Psychology: Practical Guide]. S. 545- 552. M.: MEDpress. [in Russian]
- Makeeva, T.G. (2008). *Metody'ka avtoy'denty'fy'kacy'y' akcentuacy'j xaraktera E.G. Ejdemyllera* [Method of self-identification of accentuations of character E. G. Aidemiller]. *Dy'agnosty'ka razvy'ty'ya starsheklassny'kov: psy'xology'chesky'e testy* / S.

49-57. Rostov-na-Donu: Feny'ks. [in Russian]

Fety'sky'n, N.P., Kozlov, V.V., Manujlov, G.M. (2002). *Socy'al'no-psy'xology'cheskaya dy'agnosty'ka razvy'ty'ya ly'chnosty' y' malyx grupp* [Socio-psychological diagnostics of personality development and small groups]. S. 362 – 370. M.: Y'zd-vo Y'nsty'tuta Psy'xoterapy'y'. [in Russian]

Andronny'kova, O. O. (2005) *Psy'xology'chesky'e faktory vozny'knovery'a vy'kty'mnogo povedeny'a podrostkov* [Psychological factors of occurrence of victimal behavior of adolescents]. Novosy'by'rsk. 213 s. [in Russian]

Markova Marianna

D.Sc. in Medical Sciences, Prof., professor of the Department of Sexology, Medical Psychology, Medical and Psychological Rehabilitation of the Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education, Kharkiv (Ukraine)

Anastasia Chelakhova

Psychologist of the Medical and Psychological Center «Aiva», Kyiv (Ukraine)

THE CONTINUUM OF PSYCHOLOGICAL ADAPTATION-DISADAPTATION CHARACTERISTIC FOR ADOLESCENT REPRESENTATIVES OF YOUTH SUBCULTURE: THE COMPARATIVE ANALYSIS OF THE MODELS

ABSTRACT

The article performs theoretical and methodological analysis and determines that, in the situation of modern social transformations and the trends of self-presentation, an adolescent's personality is vulnerable. Even quite well-being, at first glance, modern adolescents fear the future, they are afraid of becoming adults, they are pain-

fully experiencing betrayal, loneliness; they rely mainly on themselves and partly on parents, not trusting political leaders; they have their own opinions regarding the restructuring of society; they defend the right to early independence and aware of their powerless position in society.

However, among the total number of problematic issues that reveal the essence of this phenomenon and require research, there are also those that fall within the competence of medical psychology. A new approach is presented to perform the continual analysis for prediction of socio-psychological adaptation-maladjustment caused by immersion into subcultures, pathological enthusiasm for a subculture subject, as well as to determine factors of subculture stability, psychodynamics and characterological causation.

The article presents the empirical study on modeling predictors of the continuum of adolescents' socio-psychological adaptation-disadaptation (SP A-D), including the task to predict SP A-D and its effects.

Thus, the performed modeling to predict adolescents' SPA-D due to their immersion into a sub-culture space has allowed us to determine 6 models for the researched groups, a general model for the total sample and to determine more weighty and insignificant factors for each model.

According to the continuum model, the most significant factor of adolescents' SPA-D for the main group of maladjusted gamers is self-acceptance. The less significant factor for them is parental attitude to the gamers' failures. Fathers' hostility is most important for the proposed mod-

el, but asthenia has a lesser prediction power.

According to the continuum model, the most significant factor of adolescents' SPA-D for adrenaline-addict adolescents is the tendency to aggression and violence, while the fathers' inconsistency has a less significant effect.

According to the continuum model, the most significant factor of adolescents' SPA-D for the adolescents from the comparison group is their propensity for self-destructive behavior, while positive interest of their mothers is less significant.

According to the continuum model of adolescents' SPA-D, the dominance indicator plays the most important role for adolescents from the main group of adapted gamers, while acceptance by their parent of small account.

According to the continuum model of adolescents' SPA-D, self-perception is of the greatest importance for the comparison group of adapted gamers, their fathers' hostility is the least important.

According to the continuum model of adolescents' SPA-D for the all sample, asthenia is the most significant, while willed control over emotional reactions is the least important.

The obtained results can help determine the targets for psychologists' psychological corrective work aimed at optimization of adolescents' socio-psychological maladjustment and their sub-cultural socialization.

Keywords: continuum of socio-psychological adaptation-disadaptation, child-parent relations, immersion into the subculture.

Маркова Марианна Владиславовна

Доктор медицинских наук, профессор, профессор кафедры сексологии, медицинской психологии, медицинской и психологической реабилитации Харьковской медицинской академии последипломного образования, г. Харьков (Украина)

Челахова Анастасия Степановна

Психолог Медико-психологического центра «Айва» (г. Киев), соискатель кафедры сексологии, медицинской психологии, медицинской и психологической реабилитации Харьковской медицинской академии последипломного образования, г. Харьков (Украина)

ОСОБЕННОСТИ КОНТИНУУМА ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ АДАПТАЦИИ-ДЕЗАДАПТАЦИИ У ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ МОЛОДЕЖНОЙ СУБКУЛЬТУРЫ ПОДРОСТКОВО-ЮНОШЕСКОГО ВОЗРАСТА: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ МОДЕЛЕЙ

Аннотация.

В статье с позиций теоретико-методологического анализа установлено, что в ситуации социальных преобразований, присущих современному обществу и тенденциям самопрезентации, уязвимой оказывается личность подросткового возраста. Даже вполне благополучные, на первый взгляд, современные подростки испытывают страх перед будущим, опасаются становиться взрослыми, болезненно переживают измену, одиночество; полагаются в основном на себя и отчасти - на родителей, не доверяя политическим лидерам;

имеют собственное мнение относительно перестройки общества; отстаивают право на раннюю самостоятельность; осознают свое бесправное положение в обществе.

Однако, понятно, что среди общего количества проблемных вопросов, раскрывающих сущность данного явления и требующих исследования, имеют место и те, которые относятся к сфере компетенции медицинской психологии. Представлен новый подход к решению вопроса континуального анализа предикации социально-психологической адаптации-дезадаптации, обусловленного степенью погруженности в субкультуры, психогенезиса патологической увлеченности предметом субкультуры, и определение факторов ее устойчивости, психодинамики и характерологической обусловленности.

В статье представлены результаты эмпирического исследования по моделированию предикторов континуума социально-психологической адаптации-дезадаптации (СПА-Д) подростков, в том числе на уровне установления эффекта и предикации СПА-Д.

Таким образом, полученные результаты моделирования эффектации-предикации континуума СПА-Д лиц подростково-юношеского возраста, обусловленной погружением в субкультурное пространство, позволила установить 6 моделей по исследовательским группам, общую модель по выборке и определить в каждой более весомые и незначимые факторы.

Для модели континуума СПА-Д подростков основной группы дезадаптированных геймеров весомым фактором является самопринятие. Менее значимым - родительское отношение к неудачам ребенка.

Для модели континуума СПА-Д подростков основной группы дезадаптированных геймеров наибольшее значение в модели играет роль отцовской враждебности, в меньшей степени - астения.

Для модели континуума СПА-Д дезадаптированных подростков-экстремалов превосходит по значению склонность к агрессии и насилию, в то же время непоследовательность отца имеет менее значимое влияние.

Для модели континуума СПА-Д дезадаптированных подростков из группы сравнения наибольшую важность представляет склонность к саморазрушительному поведению, в то же время материнский положительный интерес является менее значимым.

Для модели континуума СПА-Д подростков основной группы адаптированных геймеров наибольшее значение играет показатель доминирования, незначительное значение - родительское принятие.

Для модели континуума СПА-Д подростков группы сравнения адаптированных геймеров наибольшее значение имеет самовосприятие, меньше всего - враждебность отца.

Для модели континуума СПА-Д по общей выборке наиболее значимое влияние при-

обретає астения, найменше - волевої контроль емоціональних реакцій.

Полученні результати розкривають перспективи визначення мішеней психокоррекційної роботи для психологів по оптимізації факторів соціально-психологічної дезадаптації і субкультурної соціалізації підлітків.

Ключевые слова: континуум соціально-психологічної адаптації-дезадаптації, дитячо-родительські відносини, ступінь погрузеності в субкультуру.

Дата отримання статті: 11.06.2019

Дата рекомендації до друку: 16.06.2019

Дата оприлюднення: 31.06.2019